

KKE/TSM – Teorie přeplňovaných spalovacích motorů

doc.Ing. Jiří Polanský Ph.D.

Podpořeno v rámci projektu CZ.1.07/2.2.00/15.0383
Inovace studijního oboru Dopravní a manipulační technika
s ohledem na potřeby trhu práce

ÚVOD

- Přeplňování – proces, při kterém je do spalovacího prostoru motoru dopravován vzduch o vyšším hmotnostním průtoku a tlaku za pomoci turbodmychadla
- Turbodmychadlo – zařízení pro zvyšování tlaku dopravovaného média do spalovacího prostoru motoru

PŘEPLŇOVÁNÍ SPALOVACÍCH MOTORŮ

Základní parametry přeplňování

ÚVOD

- Důvody pro zvyšování výkonu spalovacích motorů (vznětových – VM, zážehových ZM, benzínových – BM i plynových – PM):
  - Roste výkon a teda i tonáž vozidel (ekonomický aspekt)
  - Roste přepravní rychlost
  - Snižuje se spotřeba paliva

Historie

- 1885 – patent přeplňovaného zážehového benzinového motoru – **Gottlieb Daimler**
- 1886 - patent přeplňovaného vznětového motoru – **Rudolf Diesel**
- 1905 – motor přeplňován pomocí dmychadla poháněného turbínou pomocí výfukových plynů – **Alfréd Buchi**

ROVNICE PRO VÝKON

$$P_e = \frac{V_M \cdot p_e \cdot n}{30 \cdot \tau};$$

- Podle rovnice pro výkon je možné zvýšit výkon:
  - Zvyšováním otáček
  - Zvyšováním zdvihového objemu V_M
  - Zvyšováním středního efektivního tlaku p_e -> přeplňováním

---

V_M – Zdvihový objem motoru

p_e – střední efektivní tlak

n – otáčky

τ – počet zdvihů pístu na jeden pracovní

Zvyšování středního efektivního tlaku p_e

Velikost středního efektivního tlaku je propojena s:

- Dopravní účinností
- Součinitelem přebytku vzduchu
- Indikovanou účinností
- Mechanickou účinností
- Hustotou plnicího vzduchu

Cíle přeplňování

- Získat z pracovního oběhu větší množství energie (mechanické práce) při vysoké účinnosti
- Zvýšit přebytek vzduchu ve válci k regulaci teploty stěn válců a výfukových plynů.

Základní parametry a označení

• Střední rychlost pístu (čas jednoho zdvihu)

$$t_z = \frac{1}{2.f} = \frac{60}{2.n} [s]$$

f – frekvence otáčení [Hz]

n – otáčky motoru [min^{-1}]

• Průměrná rychlost pístu

$$c_s = \frac{Z}{t_z} = \frac{Z.n}{30} [m.s^{-1}]$$

Z – zdvih [m]

• Hustota plnicího vzduchu

$$\rho_s = \frac{p_s}{r.T_s} [kg.m^{-3}]$$

p_s – tlak plnicího vzduchu (v sání) [Pa]

r – plynová konstanta [$J.kg^{-1}.K^{-1}$]

T_s – teplota plnicího vzduchu (v sání) [K]

• Kompresní poměr

$$\varepsilon = \frac{V_1}{V_2} [-]$$

V_1 – objem na začátku komprese [m^3]

V_2 – objem na konci komprese [m^3]

Základní parametry a označení

• Průtokové množství paliva

$$\dot{m}_p = \frac{m_p}{t} [kg.s^{-1}]$$

m_p – množství paliva [kg]

• Výhřevnost paliva H_u

$$H_u = \frac{Q}{m_p} [J.kg^{-1}]$$

Q – množství uvolněné energie [J]

• Měrná spotřeba paliva

$$m_{pe} = \frac{\dot{m}_p}{P_e} [kg.s^{-1}.W^{-1}]$$

P_e – Užitečný výkon [W]

• Střední indikovaný tlak - p_i

$$p_i [Pa]$$

Tlak stálé velikosti, který by při zdvihu pístu z jedné úvratí do druhé vykonal stejnou práci jako proměnlivý tlak během celého cyklu.

• Střední efektivní (užitečný) tlak - p_e

$$p_e = p_i \cdot \eta_m [Pa]$$

je indikovaný tlak p_i zmenšený o mechanickou účinnost (tlak přepočtený na spojku motoru, tedy s uvažováním ztrát při přenosu energie z čela pístu motoru až na spojku)

Základní parametry a označení

• Měrná práce – w

• Měrná výkonost – w_t (spalovací turbína)

Objemová měrná práce (střední tlak) – w_v je vztažená na zdvihový objem válce V_{z1} (objem probíhaný pístem o průměru D – *vrtání motoru* a Z – *zdvihu*)

$$w_v = \frac{W}{V_{z1}} = \frac{\int_{ob\dot{e}h} p.dV}{V_{z1}}$$

$$V_{z1} = \frac{\pi.D^2}{4} . Z$$

Základní parametry a označení

• Výkon – P

Pro adiabatický děj: $P = \dot{m} \cdot (h_p - h_0)$

Výkon pístového motoru:

$$P = \frac{W_1 \cdot i_v \cdot i_p}{t_1} = \frac{W_1 \cdot 2 \cdot f \cdot i_v \cdot i_p}{\tau} = \frac{W_1 \cdot n \cdot i_v \cdot i_p}{30 \cdot \tau}$$

W_1 – práce jednoho oběhu trvajícího čas t_1

f – frekvence otáčení kliky

n – otáčky motoru

i_v – počet válců

i_p – počet činných ploch

τ – počet zdvihů

Základní parametry a označení

- Užitečný (efektivní) výkon – P_e [kW]
- Výkon pístového motoru:

$$P_e = \frac{i_v \cdot i_p \cdot V_{z1} \cdot p_e \cdot n}{30 \cdot \tau}$$

- V_{z1} – zdvihový objem jednoho válce [dm³]
- p_e – užitečný střední tlak [MPa]
- i_v – počet válců
- i_p – počet činných ploch (1 – jednočinný motor)
- τ – počet zdvihů (2 – dvoudobý, 4 – čtyřdobý)
- $V_{z1} \cdot i_v$ – zdvihový objem motoru

Základní parametry a označení

- Točivý moment – M_M (za podmínky $W_M = W_e$) [kN.m]

$$M_M = \frac{i_v \cdot i_p \cdot V_{z1} \cdot p_e}{\pi \cdot \tau}$$

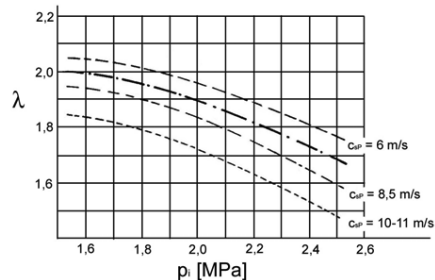
- V_{z1} – zdvihový objem jednoho válce [dm³]
- p_e – užitečný střední tlak [MPa]
- i_v – počet válců
- i_p – počet činných ploch (1 – jednočinný motor)
- τ – počet zdvihů (2 – dvoudobý, 4 – čtyřdobý)
- $V_{z1} \cdot i_v$ – zdvihový objem motoru

Základní parametry a označení

- Součinitel přebytku vzduchu ve válci λ_e .

$$\frac{\rho_s}{\lambda_e} = \rho_s \cdot m_p \cdot \frac{L_t}{V_z \cdot \rho_s}$$

- Součinitel přebytku tlaku ovlivňuje velikost p_i nepřímo

Graf závislosti λ na p_i a c_s [2]

ρ_s – hustota vzduchu v sání
 m_p – hmotnost paliva

L_t – teoretická spotřeba paliva
 c_s – střední pístová rychlost

Základní parametry a označení

- Dopravní účinnost η_d

$$\eta_d = \frac{m_e}{V_z \cdot \rho_s} [-]$$

m_e - množství směsi ve válci [kg]

V_z – zdvihový objem [m³]

ρ_s – hustota média v sání [kg.m³]

- Objemová účinnost η_o

$$\eta_o = \frac{V_e}{V_z} [-]$$

V_z – ztrátový objem [m³]

V_e – objem čerstvé náplně [m³]

- Účinnost plnění (plnicí) η_{pl}

$$\eta_{pl} = \frac{m_s}{\rho_s \cdot V_z} [-]$$

m_s - množství média v sání motoru [kg]

V_z – zdvihový objem [m³]

ρ_s – hustota média v sání [kg.m³]

- Mechanická účinnost η_m

$$\eta_m = \frac{W_e}{W_i} = \frac{P_e}{P_i} [-]$$

Udává poměr efektivní mechanické práce (W_e [kJ]) / efektivního výkonu (P_e [W]) na vstupu do zařízení a indikované mechanické práce (W_i [kJ]) / indikovaného výkonu (P_i [W]) odvedeného ze zařízení

Základní parametry a označení

- **Termodynamická účinnost η_t**

$$\eta_t = 1 - \frac{Q_o}{Q_{pc}} [-]$$

Q_o – množství tepla odvedeného z cyklu [J]

Q_{pc} – množství tepla přivedeného cyklu [J]

- **Chemická účinnost η_{ch}**

$$\eta_{ch} = \frac{Q_p}{Q_d} [-]$$

Q_p – množství tepla uvolněného spalováním [J]

Q_d – chemická energie dodaná palivem (daná množstvím a výhřevností směsi) [J]

- **Koeficient plnosti indikátorového diagramu η_p**

$$\eta_p = \frac{W_i}{W_t} [-]$$

W_i – indikovaná mechanická práce [J] (práce pracovního média ve válci závisící od průběhu tlaku během zdvihu pístu)

W_t – teoretická práce cyklu [J]

- **Indikovaná účinnost η_i**

$$\eta_i = \frac{W_i}{Q_d} = \eta_t \cdot \eta_{ch} \cdot \eta_p [-]$$

Základní parametry a označení

- **Efektivní účinnost η_e**

$$\eta_e = \frac{W_e}{Q_d} = \eta_i \cdot \eta_m [-]$$

Udává poměr efektivní mechanické práce ($W_e [J]$) na výstupní hřídeli a chemické energie dodané v palivě ($Q_d [J]$). Je to indikovaná účinnosti zmenšená od mechanickou účinností.

Zdroje

- [1] J. Macek; B. Suk : Spalovací motory I. - Praha 1996
- [2] L. Bartoníček: Přepřívání pístových spalovacích motorů – Liberec 2004
- [3] K. Hoffman: Regulovalé přepřívání vozidlových motorů. Brno, 2000.
- [4] J. Macek; V. Kliment: Spalovací turbíny, turbodmychadla a ventilátory (Přepřívání spalovacích motorů) – Praha 2003
- [5] Hiereth H., Prenninger P.: Charging the Internal Combustion Engine, Springer, Wien 2007
- [6] Bell C : Maximum Boost, Bentley Publishers, Cambridge – 1997
- [7] Baines C.N.: Fundamentals of Turbocharging, NREC, Vermont 2005

DIZKUSE...

...OTÁZKY?

Poděkování

**Tento projekt je spolufinancován
Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky**

**Projekt CZ.1.07/2.2.00/15.0383
Inovace studijního oboru Dopravní a manipulační technika
s ohledem na potřeby trhu práce**